

ВІДГУК
офіційного опонента, докторки філологічних наук, професорки,
професорки кафедри прикладної лінгвістики
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
Кутузи Наталі Валеріївни
про дисертацію Карнауха Сергія Васильовича
«Лінгвосугестивні технології інформаційної війни», поданої на здобуття
наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності
Гуманітарні науки 035 Філологія

Актуальність обраної теми дослідження. Сучасні реалії повномасштабної війни є такими, коли суспільство постійно споживає негативні контексти, перебуваючи під тиском шкідливих впливів, що призводить до нівелювання адекватного оцінювання будь-яких явищ і, на жаль, до успішного впровадження ворожих наративів, які є потужною зброєю в інформаційній війні. Майстерні механізми ворожих ПСО настільки непомітно, але методично, впроваджуються у наш медіапростір, що стають неабиякою загрозою, небезпекою і для нашої держави загалом. Такі витончені лінгвосугестивні, а радше – лінгвоманіпулятивні (оскільки знегативований зміст ворожої інфопродукції не викликає сумнівів) технології інформаційної війни, яка, безперечно, є потужним складником гібридної війни, потребують поглибленого та ретельного аналізу із подальшим наданням чітких рекомендацій нейтралізації цього шкідливого впливу. Проблема впливу в різних патогенних контекстах вже ставала в колі зацікавлень багатьох вчених, як українських, так і зарубіжних (А. Ковалевська-Славова, Л. Компанцева, Б. Німм, М. Присяжнюк, В. Різун, О. Селіванова, Н. Слухай та ін.). Проте комплексного вивчення з виокремленням актуальних лінгвосугестивних технологій, які застосовуються у сучасній інфовійні, практично немає, що підкреслює актуальність проведеного дослідження.

Актуальність логічно пов'язана з метою, яка і полягає в тому, щоб на основі мультимодального дискурс-аналізу визначити типологію, специфічні ознаки лінгвосугестивних технологій інформаційної війни та установити особливості застосування контрсугестивних технологій проактивної протидії ворожим впливам під час вторгнення РФ в Україну

Дисертант обрав об'єктом дослідження лінгвосугестивні технології, техніки та прийоми інформаційної війни, предметом – лінгвосугестивні технології інформаційної війни.

Дисертаційна праця спрямована на реалізації положень Стратегії забезпечення державної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 16.02.2022 р. № 56/2022, Стратегії інформаційної безпеки, затвердженої Указом Президента України від 28.12.2021 № 685/2021. Обрана тема відповідає п.п. 1 і 24 Основних напрямів наукових та науково-технічних досліджень в системі Служби безпеки України, затверджених наказом Центрального управління СБ України від 08.04.2017 р. № 209.

Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Національної академії СБ України 16.11.2021 р., протокол № 03, уточнено 27.02. 2025 р., протокол № 02.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Теоретико-методологічне підґрунтя роботи склали понад 211 праць українських і закордонних науковців, у яких досліджуються загальні тенденції впливу та окремі аспекти його реалізації в різних жанрах, специфіка функціонування сугестивного навантаження інформаційної війни, а також особливості стратегічних комунікацій, сучасних інформаційних технологій у сфері безпеки та оборони та ін.

Емпіричну базу дослідження становлять 6 834 публікації із ключовими словами *СВО, Украин*, 516 публікацій із ключовим словом *украинствующ*, які функціонували в російському медіапросторі протягом 2022–2025 рр.; 2 666 публікацій – за запитом *валькир Киев*, 380 публікацій за запитом *Призрак Киев* – протягом лютий – липень 2022 року; а також 5 750 дискурсивних фрагментів інтернет-ресурсів Сухопутних військ ЗС України – ютуб, фейсбук, інстаграм; 73 одиниці друкованої інфопродукції (43 одиниці, розробленої Центром, 30 одиниць – російської пропагандистської продукції, отриманої під час польових досліджень).

Дисертаційну роботу виконано на високому науковому рівні з використанням комплексу сучасних методів дослідження, зокрема застосовано методи аналізу, синтезу, описовий метод, функційно зорієнтований нарративний аналіз, контекстуально-інтерпретаційний метод, когнітивно-прагматичний метод, етимологічний, семантичний та лексикографічний аналізи, контент-аналіз із використанням технології Великих Даних, жанровий аналіз, кейс-стаді метод мовної біографії, що у сукупності відбиває запропоновану п. С. Карнаухом *методику мультимедійного аналізу дискурсів*.

Основні наукові положення та висновки, сформульовані в дисертації, чітко відповідають поставленій меті й завданням дослідження, є достатньо обґрунтованими й логічними.

Дисертаційна робота Карнауха Сергія Васильовича має логічну структуру: містить вступ, три розділи із підрозділами, висновки, список використаної літератури, список словників і довідникових видань, список джерел ілюстративного матеріалу й додатки.

У першому розділі «**Теоретичні засади дослідження лінгвосугестивних технологій інформаційної війни в сучасній лінгвістиці**» дисертант ґрунтовно аналізує дослідження окресленої проблеми в українській та зарубіжній лінгвістиці, зосереджуючи увагу на понятті *інформаційна війна*, де подано спектр дефініцій у військових доктринах та в лінгвістичному вимірі, що, за нашими переконаннями, є важливим у розумінні тонкощів впливу інфовійни. Детально розглянуто лінгвосугестивні та контрсугестивні технології в дискурсах інформаційної війни, зокрема, автор зазначає, що «Поняття *сугестивні технології, технології впливу, сугестивні технології маніпулятивного впливу, психотехнології* використовуються у багатьох працях майже у синонімічному значенні, але єдиного терміна дотепер не існує, що є свідченням становлення парадигми лінгвосугестивних технологій» (с. 38), проте, на нашу думку, розроблена нами класифікація комунікативного впливу надає низку відповідей на вищезазначені питання.

Досліджуючи специфіку сугестивного впливу, С. Карнаух підкреслює, що перші видання в Україні з цього питання були з 2011 року (с. 39), проте підкреслимо, що Одеська школа сугестивної лінгвістики у своєму доробку вже мала ґрунтовані праці значно раніше. Відзначимо, що нам імponує визначення п. Сергія Карнауха щодо кваліфікації понять, якими дисертант оперує у своєму дослідженні: *лінгвістичну сугестивну технологію* визначає «як сукупність технік оброблення, виготовлення і розповсюдження мультимодально організованого контенту, прагматично спрямованого на зниження свідомості й критичності цільових аудиторій під час сприйняття нав'язаного змісту, на формування бажаної поведінки та зміну системи цінностей; *лінгвістичну сугестивну техніку* – сукупність способів і прийомів оброблення, виготовлення і поширення сугестивного контенту; *лінгвістичний сугестивний прийом* – конкретний спосіб, що використовується для створення сугестивного контенту» (с. 42).

У межах розділу також окреслено мультимодальний вимір наративного дискурсу інформаційної війни й детально описано запропоновану дисертантом методику дослідження лінгвосугестивних технологій, застосованих у мультимодальному наративному дискурсі інформаційної війни, що є потужним новітнім впровадженням у сучасну лінгвістику задля виявлення актуальних лінгвосугестивних технологій в інфовійні (с. 76–79). Запропонований алгоритм

мультимодального дискурс-аналізу щодо використання лінгвосугестивних технологій інформаційної війни містить три етапи (блоки) покрокового аналізу виявлення та нейтралізації сугесто-маніпулятивних засобів у впливових контекстах сучасних медіа: I. Аналіз лінгвосугестивних впливів РФ в інформаційній війні проти України (застосовується нарративний, когнітивно-прагматичний, контекстуально-інтерпретаційний, контент-аналіз, семіотичний, концепт-аналіз). II. Аналіз проактивних контрсугестивних комунікацій в умовах війни Центру моніторингу інформаційного простору та протидії штабу Командування СВ ЗС України (використовується когнітивно-прагматичний, семіотичний, концепт-, контент-, етимологічний, семантичний, лексикографічний, жанровий аналізи, кейс-стаді метод мовної біографії). III. Узагальнення результатів дослідження особливостей використання лінгвосугестивних технологій в мультимодальному дискурсі інформаційної війни

Другий розділ «Лінгвосугестивні впливи РФ в інформаційній війні проти України» присвячено лінгвосугестивному аналізу різноманітних інструментів, засобів російської пропаганди, де, екстраполюючи техніки «фокусів мови» Р. Ділтса в площину доктринальних документів РФ і доктрини «Русський Донбас», дисертант виявив деякі актуальні впливові техніки: *намір, перевизначення, наслідки, конкретизація (або відокремлення), зміна розміру фрейму (рамки), ієрархія критеріїв, модель світобачення, стратегія реальності, ієрархія критеріїв*, але техніки *аналог, протилежний приклад, застосування до себе та метафрейм* дисертантом не зафіксовано. Підкреслимо увагу Сергія Карнауха до деструктивних нарративів російського медіапростору періоду 24.02.2022–30.06.2022 (початку повномасштабного вторгнення), які активно акумулювалися в український медіапростір, що пов'язано зі стереотипами імперського мислення, ментальними прототипами й концептами, поведінковими та емоційними стереотипами, які відповідають тематичній розмітці «СВО. Україна» мультимедійного російськомовного корпусу текстів (с. 103). Тут виявлено, що всі нарративи з лінгвістичними маркерами працюють на зміну полюсу уваги, перефокусування дій, створюючи асоціативний ряд, своєрідну «якірну реакцію»: *агресор – визволитель, захисник; Україна – небезпека для своїх громадян та світу*, що досягає абсурдного змісту, проте при багаторазовому тиражуванні може міцно вкарбовуватися у свідомість і підсвідомість реципієнтів.

Описуючи лінгвосугестиви пропагандистської друкованої продукції РФ, автором зосереджено увагу на двох типах виявлених нарративів: 1) нарративи, що формують образ РФ як миротворця, а України і країн Заходу – як агресорів («*Росія бореться проти нацизму у світі*», «*Росія – миротворець, захисниця співвітчизників*», «*Росія буде активно протистояти колективному Заходу*»);

нарлативи, що впроваджують ідеї «руського міра» та легалізують вторгнення в Україну: *«Росія-визволительниця відновлює історичну справедливість»* (с. 118–119).

Акцентовано й на лінгвосугестивних засобах маніпуляції російської пропаганди поведінкою військовослужбовців РФ і осіб, які потенційно можуть бути мобілізовані: *«російські медіа вибудували асоціативний ряд: украинствующие – агрессивная секта – бесноватые – психически больные – небезопасные для россиян – нужно умертвить»* (с. 131). Дисертант детально описує лінгвосугестивні прийоми, проте, на нашу думку, варто було б чіткіше виокремити на яких саме мовних рівнях актуалізується цей деструктивний асоціативний ряд, а не подавати їх суцільним списком (с. 131–132). Окремо слід відзначити серйозну вагу лінгвосугестивного інструментарію мережевої гри Карнаух досліджує як технологію симулякризації дійсності, виявивши дискурсивні збіги віртуальності / реальності (Таблиця 2.1.5).

Третій розділ **«Проактивність контрсугестивних комунікацій Центру моніторингу інформаційного простору та протидії Штабу Командування Сухопутних військ ЗС України в умовах війни»** вважаємо найціннішим у дисертаційній роботі (у жодному разі не применшуючи наукової ваги попередніх двох розділів). Беззаперечна вагомість полягає в тому, що саме дієві контрсугестивні засоби здатні стати потужною зброєю інфовійни. Виявлення дієвих контраманіпулятивних засобів стало можливим завдяки таким підходам, які застосував Сергій Карнаух: *когнітивний* (вироблення, зберігання й трансляції національної системи цінностей, репрезентації національних нарлативів, які позиціонують українську державність і суверенітет, національну стійкість і здатність ЗС України гарантувати безпеку держави); *прагматичний* (вироблення алгоритмів використання мовних знаків у комунікативному вимірі «тут і тепер» у взаємозв'язку з інтерактивністю акторів дискурсу і цільових аудиторій, їхніми особливостями та ситуацією спілкування, обумовленою контекстом повномасштабної війни); *мультимодальний* (створення креолізованих дискурсів із високим ступенем сугестивності для впливу на внутрішні цільові аудиторії (терапевтична комунікація), на цільові аудиторії противника (контркомунікація) й на аудиторії іноземних держав (інформаційна комунікація)) (с. 148–149).

Цікавим та вельми корисним вважаємо подані комунікативні стратегії та тактики, як використовувалися задля контрманіпуляції, що проілюстровано чисельним прикладами, які п. Сергій ретельно проаналізував з позицій впливового потенціалу. Відзначимо й контент Центру з позиціонуванням низки нарлативів, що відтворює місію, візію і діяльність СВ ЗС України, де «системним стратегічним нарлативом України періоду повномасштабного вторгнення РФ є нарлатив *«Все буде Україна!»*, який за роки агресії РФ проти України став інтертекстом» (с. 165). У межах розділу п. Карнаухом підкреслена також важлива

роль патріотичних пісень, гештегів, мультимедійного сторітелінгу, контрсугестивної організації міських легенд «Привид Києва» і «Валькірії Києва», що надає потужного контрманіпулятивної дії з психотерапевтичним ефектом для суспільства.

У розділі також представлені у вигляді таблиць фейки російської пропаганди й власне спростування фейку Центром при РНБО України, здійснене з використанням контент-аналізу й дискурс-аналізу, що може слугувати інструкцією для подальшого виявлення фейкової інформації, і саме таку інструкцію, на нашу думку, варто поширювати серед пересічних громадян.

Подані в роботі твердження підкріплено доречними, яскравими прикладами, де для унаочнення автором представлено їх також у таблицях та у вигляді скріншотів.

Загалом дослідження відповідно до вимог освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія в Національній академії служби безпеки України має високий рівень обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій та буде застосовано під час викладання дисципліни «Стратегічні комунікації в умовах війни для фахівців інститутів сектору безпеки і оборони України» на кафедрі стратегічних комунікацій та прикладної лінгвістики центру стратегічних комунікацій Навчально-наукового інституту інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій Національної академії СБ України.

Достовірність і наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна дисертаційного дослідження є достатньо обґрунтованою, зокрема дисертант вперше застосував комплексний підхід до вивчення лінгвосугестивних технологій, технік і прийомів, використовуваних російською пропагандою у друкованій та інтернет-продукції, надавши перелік лінгвістичних сугестивних і контрсугестивних технологій інформаційної війни. С.В. Карнаухом схарактеризовано когнітивно-прагматичний і мультимодально-дискурсивний виміри контрсугестивного контенту на прикладі дискурсів Центру моніторингу інформаційного простору та протидії штабу Командування Сухопутних військ ЗС України в умовах повномасштабного вторгнення РФ, а також доведено використання поняттєвого апарату інформаційної війни в доктринальних документах РФ. Слушним є запропоновані визначення понять *лінгвосугестивна технологія, лінгвосугестивна техніка, лінгвосугестивний прийом, інформаційна війна у лінгвістичному вимірі*, обґрунтованою є ідея визначення лінгвосугестивного потенціалу технологій сторітелелінгу. Нам імпонує запропоновані п. Сергієм Карнаухом контрсугестивні механізми створення та просування міських легенд «Привид Києва» і «Валькірії Києва».

Широкий комплекс підходів і методів наукового пізнання забезпечує достовірність наукових положень, що дало змогу дисертанту багатоаспектно й комплексно вивчити об'єкт дослідження.

Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях. Основні результати дисертації та висновки достатньо повно відображені у 9 публікаціях: у 4 статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях, затверджених Міністерством освіти і науки України, в 2 тезах, 1 навчальному посібнику і 2 довідникових виданнях.

Дотримання вимог академічної доброчесності. Результати перевірки та аналізу матеріалів дисертації не виявили ознак академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації (протокол перевірки роботи на плагіат системою TURNITIN від згадані в тексті джерела інформації, вимоги норм законодавства про авторське право дотримано. Усі посилання оформлені згідно з вимогами, є коректними, без ознак плагіату.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження, отримані дисертантом, можуть слугувати для більш поглибленого вивчення лінгвосугестивних технологій інформаційної війни, а також для усвідомлення таких термінологічних слововживань: *лінгвосугестивна технологія, лінгвосугестивна техніка, лінгвосугестивний прийом, інформаційна війна у лінгвістичному вимірі*. Отримані результати можуть стати корисними у процесі викладання таких дисциплін, як «Загальне мовознавство», «Лінгвістичний аналіз тексту та дискурсу», «Лінгвокраїнознавство», «Стратегічні комунікації», у викладанні дисциплін журналістського циклу. Також результати дослідження можуть використовуватися як методологічна основа для здійснення інформаційно-аналітичної діяльності інституцій сектору безпеки і оборони України у сфері захисту інформаційної безпеки, для розроблення методології протидії лінгвосугестивним впливам РФ, зокрема стануть у нагоді при підготовці методичних матеріалів, практичних порадників, підручників, навчальних посібників та ін.

Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації. Аналіз змісту анотації відповідає основним положенням, викладених у тексті дисертації. Дисертантом окреслено основні результати наукової роботи. Анотацію подано двома мовами: українською та англійською, відповідає до чинних вимог.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Визначаючи наукову та практичну цінність роботи, вбачаємо доцільним висловити кілька зауважень і побажань, що більше мають рекомендаційний характер:

Сергій Васильович Карнаух у роботі зазначає, що «Лінгвосугестивні прийоми переважно пов'язані із семантичними характеристиками мовленнєвих засобів.

Сугестивного спрямування вони набувають за умови їх вбудови у маніпулятивні дискурси» (с. 47). За якими критеріями Ви розмежуєте поняття: *вплив, переконання, сугестія та маніпуляція?*

Досліджуючи лінгвосугестивні прийоми, п. Карнаух підкреслює, що вони репрезентовані в Мілтон-моделі, де «комплексну еквівалентність характеризує ототожнення семантики складників висловлення на основі латентного каузального зв'язку між елементами сигнатури; пресупозиції – маркери імпліцитної інформації; каузальні комплекси – причиново-наслідкові відношення; читання думок виявляється в експансії суб'єктивного декодування в площину об'єктивної дійсності та ін.» (с. 47), і далі в роботі автор називає та аналізує елементи (індукції, гіпноіндуктори) Мілтон-моделі, проте чітко не описує її елементи, яких є досить багато, приміром, варто було б зазначити, що Мілтон-модель, зокрема, містить й обернені репрезентанти матамоделі, які, до речі, аналізує також дисертант. За нашими переконаннями, для систематизації масиву аналізованих прикладів доречним було б вищевказані гіпнотичні індукції / гіпноіндуктори (лінгвосугестивні прийоми – в авторській інтерпретації) розподілити на лексико-семантичні гіпноіндуктори та гіпноіндуктори складної синтаксичної структури. Не зайвим було б в роботі описати й рапорт як підлаштування до комунікативної особистості з метою налагодження довіри, що створює підґрунтя для впливу. Це надало б дисертації ще більшої ґрунтовності.

У п. 2.3 серед низки російських наративів друкованої продукції РФ трапляються такі лінгвосугестиви («*Ты нужен Родине!*», «*Мы там, где нужны!*», «*Покажи на деле, что ты русский*», «*За Родину!*» та ін.), котрі можна кваліфікувати як слогани. Вважаємо, що саме таким лінгвосугестивним одиницям варто було б окремо приділити увагу, окреслюючи надпотужну силу пропагандистських слоганів, де в деяких із них чітко простежуються, зокрема, меседжі радянської ментальності, що міцно вкорінено у підсвідомість ворожо налаштованих мас.

У дисертаційній роботі переважно вживається поняття *пропаганда* й не вживається поняття *ПІСО*. Чому Ви надаєте перевагу саме такому слововживанню?

Висловлені зауваження не є принциповими, жодним чином не применшують вагу дисертаційної роботи, мають рекомендаційний характер із метою удосконалення та можуть розкриватися у подальших дослідженнях.

Загальний висновок та оцінка дисертації. Вважаємо, що дисертація Карнауха Сергія Васильовича «Лінгвосугестивні технології інформаційної війни» є завершеним самостійним дослідженням, виконаним на високому науковому рівні, характеризується високим ступенем актуальності та наукової новизни, містить науково обґрунтовані результати, теоретичне та практичне значення. За своїм науковим рівнем, актуальністю порушеної проблеми, обсягом, ґрунтовністю аналізу й інтерпретацією отриманих даних, повнотою викладу принципів наукових положень, науково-теоретичним та практичним

значенням повністю відповідає вимогам п. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44, та Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим Наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія.

Офіційний опонент,
докторка філологічних наук,
професорка, професорка кафедри
прикладної лінгвістики
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова

Наталя КУТУЗА